

УДК 378.14:376.1

А. М. Мирян

**РОЛЬ ПЕДАГОГА-ТЬЮТОРА У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ
СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ**

Педагогічна робота в умовах інклюзії передбачає (поряд з навчанням і корекцією психічних функцій та пізнавального розвитку) взаємодію педагогів і учнів по накопиченню і збагаченню соціального досвіду, а також формуванню вміння вибудовувати міжособистісні відносини у класному колективі і в соціумі у цілому. Серед педагогічного колективу є фахівці нового часу – педагоги-тьютори, які супроводжують дітей з обмеженими можливостями в умовах інклюзивної школи.

У вітчизняній і зарубіжній педагогіці накопичений великий досвід у дослідженні проблем формування професійної готовності педагога. Велика кількість наукових праць присвячених аналізу професійної освіти (Е. Белозерцев, А. Вербицький, В. Краєвський та ін), проблемі розвитку особистості педагога (С. Сластьонін, А. Кошелева), готовності педагога до корекційно-педагогічної діяльності (А. Биков, І. Бех, В. Бондар, С. Болтівець, Г. Бондаренко, Т. Данилова, А. Кігічак, А. Панов, О. Хохліна, Т. Шульга та ін.), формування професійно-педагогічних здібностей (Н. Кузьміна, М. Дьяченко, Л. Кандилович, А. Маркова).

Метою статті є висвітлити роль педагога-тьютора у процесі соціалізації дітей з обмеженими можливостями в умовах інклюзивної освіти.

Виступаючи на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми та досягнення у сфері аутизму в Україні та інших країнах світу», Інна Сергієнко (засновник Фонду допомоги дітям із синдромом аутизму «Дитина з майбутнім») висловила думку про те, що інклюзивна освіта потребує не тільки асистента вихователя, а й асистента дитини (тьютора). Вона зазначила, що саме ця людина повинна знати, коли і як заспокоїти, а коли розбуркати дитину, коли вивести з класу, а коли завести назад. На сьогодні таких фахівців майже немає [5]. Беручи це до уваги, можна зазначити, що серед злободенних соціальних запитів сьогодні є проблема підготовки тьютора в інклюзивній освіті, який допомагатиме дітям з різними нозологіями, реалізуючи функцію наставника, посередника, помічника дитини, яка опинилася у складній життєвій ситуації.

У середній загальноосвітній школі адміністрація та педагоги школи повинні приділяти велику увагу формуванню ефективної системи додаткової освіти всередині школи. У школі варто було б впроваджувати модель супроводу педагогом-тьютором учнів з обмеженими

можливостями з метою вирішення питань соціалізації та адаптації засобами додаткової освіти. Реалізація цієї моделі в рішенні питань навчання і виховання можлива тільки при наявності педагога-тьютора, супроводжуючого учня з обмеженими можливостями в інклюзивній школі. Ніхто з педагогів служби супроводу не знає так індивідуальних потреб учнів з обмеженими можливостями, як педагог-тьютор. Він взаємодіє безпосередньо з дитиною, допомагаючи йому вибудувати його освітній маршрут. Тьюторство в освіті означає максимальну індивідуалізацію навчального процесу, тобто таку роботу, коли дитині дають знання і вміння, виходячи з її власних інтересів [2, с. 86]. Тьютор – це свого роду посередник між традиційним педагогом і дитиною. Він аналізує інтереси і проблеми дитини, відстежує, що в програмі дається важко, а до чого є здібності. Тьютор повинен допомогти знайти такому учневі індивідуальний маршрут освоєння знань, власний алгоритм навчання та вирішення проблем комунікації, адаптації чи соціалізації. Він допомагає йому сформулювати навчальні інтереси, а в підсумку – зрозуміти своє покликання, сприяти розвитку внутрішнього потенціалу дитини.

Модель супроводу учнів з обмеженими можливостями складається з певних етапів. На першому етапі взаємодії педагог-тьютор спільно з батьками визначає варіанти вирішення питань шкільної адаптації дітей з обмеженими можливостями, проводить бесіди з батьками та дитиною, вивчає особливості сімейного виховання.

Перехід дітей з обмеженими можливостями від умов виховання в сім'ї або у дошкільних установах в атмосферу шкільного навчання пред'являє більш складні вимоги до їх пізнавальних можливостей. У переважної більшості дітей з обмеженими можливостями вже з першого тижня навчання спостерігається виражена шкільна дезадаптація, яка проявляється: у труднощах засвоєння дитиною шкільної програми; в емоційно-особистісних проблемах (наявність шкільних фобій, вибіркоче ставлення до окремих предметів або педагогів, можливі конфлікти з однокласниками); у порушеннях поведінки (дитина відмовляється йти в школу, на уроках нетерплячий, не проявляє пізнавальної активності, відволікається тощо) [3, с. 9–10].

Позначимо основні напрямки реалізації першого етапу: вирівнювання стартових можливостей таких дітей; зняття психологічного стресу перед школою; формування навичок навчального співробітництва (вміння домовлятися, обмінюватися думками, розуміти і оцінювати себе та інших); розвиток мови і дрібної моторики; розвиток фонематичного слуху, аналізу, синтезу, підготовка до навчання грамоті; розвиток елементарних математичних уявлень.

Другий етап – вступ до школи. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній навчальний заклад здійснюється в установленому порядку відповідно до висновку (рекомендацій) психолого-медико-педагогічної консультації відповідно до п. 7

Постанови Кабінету Міністрів від 15 серпня 2011 року [1, с. 14]. При вступі до школи за згодою батьків або законних представників і в їх присутності діти проходять співбесіди з учителями, психологами, вчителями-логопедами, а також з педагогами додаткової освіти, які ведуть профілюючі предмети у класах.

Підготовка до незалежного, самостійного способу життя учнів з обмеженими можливостями можлива за рахунок залучення їх до спільної позакласної, позаурочної діяльності з дітьми, які мають нормальний психофізичний розвиток. У цій діяльності вони могли б проявити свої загальнолюдські якості, свої творчі здібності, які не відносяться до освітнього процесу і не пов'язані з інтелектуальною діяльністю. Таким чином, завдяки профілюючим напрямкам додаткової освіти, учні з обмеженими можливостями залучаються у систему додаткової освіти. Учень з обмеженими можливостями, що займається в одному з творчих колективів, бере участь, поряд зі своїми однокласниками, в конкурсах, змаганнях, в творчих звітах колективів. Дитина отримує важливий для розвитку пізнавальної діяльності емоційний заряд. Колективні форми виконавства сприяють згуртуванню дітей, у дітей з'являються спільні радощі і загальні невдачі, а учні з обмеженими можливостями стають більш впевненими в собі, підвищується їх самооцінка.

Дітям з обмеженими можливостями рекомендовано відвідування занять декоративно-прикладної творчості та логоритміки для здійснення цілеспрямованої корекційної роботи, що відбивається на каліграфії, здатності сприймати колір і форму предметів, здатності дотримуватися чіткого ритму при виконанні різних рухових вправ, в сформованості загальної і дихальної моторики, в умінні регулювати темп своєї діяльності [4, с. 252].

Професія педагога-тьютора передбачає бажання допомагати. А при роботі з «особливими» дітьми необхідним є безумовне прийняття таких дітей. Дратівливість і владність, що притаманні багатьом вчителям, у цій професії не є доречними. Тьютор повинен володіти педагогічними методиками, методиками індивідуального планування навчального процесу. При роботі в інклюзивну дитячому садку або школі йому необхідні знання в галузі спеціальної (корекційної) педагогіки, якими вже сьогодні оволодівають майбутні соціальні педагоги, які навчаються у нашому Університеті.

Соціально-педагогічна підтримка осіб з обмеженими можливостями – це безперервний поетапний процес соціального виховання з урахуванням специфіки розвитку особистості людини з особливими потребами на різних вікових етапах, у різних прошарках суспільства і за участю всіх соціальних інститутів та всіх суб'єктів виховання і соціальної допомоги [6, с. 56–57]. Значимість такої діяльності зумовлена тим, що допомога дитині та її родині повинна бути не стільки психологічно глибокою, скільки широкою за охопленням проблем, а також учасників подій, до числа яких входять члени сім'ї, їх

родичі, працівники спеціалізованих установ, увагу яких необхідно привернути до проблем сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Основне завдання – допомогти батькам подолати первісну реакцію пригніченості й розгубленості та зайняти активну позицію в реабілітації дитини, зосередивши зусилля не тільки на лікуванні, але й на розвиткові її особистості, на пошуку адекватних способів соціалізації та досягнення оптимального рівня адаптації такої дитини у суспільство.

Хотілося б зазначити, що кваліфікована соціально-педагогічна допомога сім'ям, які виховують дітей з особливими потребами дозволяє створити сприятливі передумови для формування у батьків, у їх свідомості, нових світоглядних позицій і установок, що дозволяють успішно вирішувати питання, пов'язані з вихованням і розвитком дитини з особливими потребами у контексті інтеграції та інклюзії. А вирішення питання професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів-тьюторів закладає міцні підвалини реального створення інклюзивного освітнього простору в Україні.

Список використаної літератури

1. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків / Уклад.: Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. – К.: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2016. – 68 с. **2. Кальченко Л. В.** Місце соціального педагога в інклюзивній освіті України / Л. В. Кальченко // Збірка матеріалів міжн. науково-практичної конференції «Індивідуальний супровід дітей з особливими потребами: роль НРЦ у процесі інклюзивної освіти», м. Львів, 29-30 вересня 2016 року. – Львів: Тріада плюс, 2016. – С. 85–90. **3. Підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання.** Вісник № 3 / Упоряд.: Юхимець І. В., Савчук Л. О. – Рівне: РОІППО, 2012. – 69 с. **4. Резникова Е. В.,** Меренкова В. В. Роль педагога-тьютора в решении вопросов социализации детей младшего школьного возраста с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования / Е. В. Резникова, В. В. Меренкова // Инклюзивное образование. Индивидуализация сопровождения детей с ограниченными возможностями здоровья: материалы Всероссийской научно-практической конференции (г. Челябинск, 9 февраля 2016 г.) / отв. за выпуск: Л. Б. Осипова, Е. В. Плотникова. – Челябинск: Изд-во Челяб. гос. пед. ун-та, 2016. – С. 243–253. **5. У МОН обговорили роль інклюзивної освіти у навчанні дітей з особливими потребами** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usinovivni/novini/2016/03/25/u-mon-obgovorili-rol-inklyuzivnoyi-osviti-unaavchanni-ditej-z-osoblivimi-potrebam/>. **6. Харченко С. Я.** Соціально-педагогічні технології: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 552 с.

Мирян А. М. Роль педагога-тьютора у вирішенні питань соціалізації дітей з обмеженими можливостями в умовах інклюзивного навчання

У статті розкривається специфіка супроводу дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах інклюзивної школи педагогом-тьютором, описується модель діяльності педагога-тьютора, реалізація якої сприяє вирішенню питань соціалізації та адаптації учнів з обмеженими можливостями здоров'я засобами додаткової освіти. Розглянуто умови, що сприяють соціалізації дітей, а також окремі причини соціальної дезадаптації; розкрито зв'язок процесу соціалізації, освітнього простору та соціокультурної ситуації як чинника соціального розвитку та становлення особистості учня в умовах спеціальної установи.

Ключові слова: інклюзивна освіта, педагог-тьютор, модель супроводу, учні з обмеженими можливостями, соціалізація, адаптація.

Мирян А. М. Роль педагога-тьютора в решении вопросов социализации детей с ограниченными возможностями в условиях инклюзивного образования

В статье раскрывается специфика сопровождения детей с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивной школы педагогом-тьютором, описывается модель деятельности педагога-тьютора, реализация которой способствует решению вопросов социализации и адаптации учеников с ограниченными возможностями здоровья средствами дополнительного образования. Рассмотрены условия, способствующие социализации детей, а также отдельные причины социальной дезадаптации; раскрыто связь процесса социализации, образовательного пространства и социокультурной ситуации как фактора социального развития и становления личности ученика в условиях специального учреждения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, педагог-тьютор, модель сопровождения, ученики с ограниченными возможностями, социализация, адаптация.

Myryan A. The Role of a Teacher Tutor in Resolving the Issues of Children with Disabilities Socialization in the Conditions of Inclusive Education

Among the problems of special education, the issues of remedial and educational work with children with special educational needs have been always relevant. The search for optimal ways of its implementation, the improvement of forms and methodology of special training, the development of new remedial technologies also continue in the XXI century. The system of psychophysical disorders requires early diagnostic and remedial-developmental intervention. Without such psychological and pedagogical assistance, further education and social adaptation of a child are really becoming ineffective.

The paper shows the specifics of support of children with disabilities in the conditions of inclusive school by teacher tutor; describes the model of activity of teacher tutor, the implementation of which helps to resolve the issues of socialization and adaptation of schoolchildren with disabilities by means of additional education. The conditions, contributing to the socialization of children, as well as the certain reasons of social maladaptation have been considered. The connection of the process of socialization, educational environment and socio-cultural situation as a factor of social development and formation of a pupil's personality in the conditions of a special institution has been made clear.

Key words: inclusive education, teacher tutor, model of support, pupils with disabilities, socialization, adaptation.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 159.922.76-056.313

А. Ю. Мухіна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИКЛАДНОГО АНАЛІЗУ ПОВЕДІНКИ В РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ АУТИСТИЧНИЙ СПЕКТР ПОРУШЕНЬ

Для дітей з розладами спектру аутизму (РСА) характерним є нерівномірний розвиток психіки, порушення цілісності сприйняття, комунікації і соціальної взаємодії. Спеціалісти з питань аутизму (Г. Аспергер, Т. Пітерс, С. Мнухін, К. Лебединська, В. Лебединський, О. Нікольська та ін.) вказують на поліетиологію порушень аутистичного спектру, а також поліозологію. Термін «аутизм» є загальнозживаним скороченим аналогом дефініцій «загальні порушення розвитку» (МКХ-10) і «розлади аутистичного спектру» (РАС) (DSM-V) та використовується в клінічній практиці терміна «первазивні розлади розвитку». РАС – порушення нейророзвитку, загальними особливостями якого є (згідно «Дослідно-діагностичним критеріям» МКХ-10): 1) якісні порушення реципрокної соціальної взаємодії; 2) якісні порушення комунікації; 3) вузькі, примітивні інтереси та стереотипна поведінка [1].

Аутизм виявляється у відсутності або значному зниженні контактів з оточенням, у зануренні в себе, в свій внутрішній світ. Слабкість контактів (їх якісний та кількісний показник) або їхня відсутність спостерігається як до близьких так і до однолітків. Перебуваючи у своєму внутрішньому світі, дитина негативно реагує на будь-які норми, соціальні правила, вимоги, особливо дорослої людини. Привертає увагу